

‘छावा’ मधील ‘संभाजीराजे’ ही ऐतिहासिक व्यक्तिरेखा या व्यक्तिरेखेचे वास्तव तपासताना ऐतिहासिक कागदपत्रे हा पुरावा आहे. हे ऐतिहासिक घटित आहे. त्या दृष्टीनेच या कादंबरीचे मूल्यमापन करावे लागते. तेथे ‘मृत्युंजय’ प्रमाणे कल्पिताला वाव नाही. ऐतिहासिक व्यक्तिरेखा स्पष्ट करता येते पण तिला वेगळा आकार किंवा रंग देता येत नाही. त्या दृष्टीने या कादंबरीस तपासता येते.

१) छ. संभाजी राजांचे अत्यंत अभ्यासपूर्ण चरित्र वाचकांच्या समोर आणीत असताना शिवाजी सावंत यांनी पन्हाळगडावरील रंगरूप शिवपिंड^३ आणि धाकलू धनगराच्या खवलूच्या अंगठीमुळे संभाजी राजांना अन्नातील विषाचा सुगावा लागतो.^४ या दोन विज्ञान युगात न पटणाऱ्या चमत्कृतिजन्य प्रसंगांची निर्मिती केली आहे.

निराकरण :-

ऐतिहासिक अथवा पौराणिक काळातील थोर व्यक्तिबद्दल काही दंतकथा किंवा मिथक ही समाजात प्रचलित असतात. अशा दंतकथा अथवा मिथक समाजात प्रचलित होण्यास प्रमुख दोन कारणे असलेली दिसतात. त्यातील पहिले म्हणजे थोर अथवा दैवत स्वरूप मानलेल्या व्यक्तीच्या हातून घडलेल एखाद्या असामान्य कृती मागील अथवा घटना मागील कार्यकारण भावाचा निश्चित उकल न झाल्यास त्याच्या कारणांची फारसी मीमांसा न करता त्याला चमत्काराचे स्वरूप दिले जाते किंवा दुसरे कारण म्हणजे आराध्य व्यक्तीच्या बद्दलच्या आदराच्या भावनेचा उमाळा अधिक प्रमाणात जर झाला तर त्या व्यक्तीला समाजामध्ये सामान्य स्तरामधून असामान्य स्तरापर्यंत नेण्यासाठी जाणीव पूर्वक अशा दंतकथांचा अथवा मिथकांचा समाजात अविष्कार झालेला दिसतो. असाच काहीसा प्रकार संभाजी महाराजांच्या चरित्रांमध्ये चमत्कृतिजन्य प्रसंग निर्मिती मागे निश्चित असावा अथवा कादंबरीत काही नाविन्य पूर्णता आणण्याच्या दृष्टीने देखील असे प्रसंग निर्माण केले असावेत.